Людям здається, ніби застелити ліжко — де просто застелити ліжко, потиснути руку — це завжди тільки потиснути руку, а відкрити банку сардин — це все одно, що, знову ж таки, відкрити банку сардин. "А тим часом усе на світі — виняткове", — міркує П'єр, тупо розглядаючи потерту блакитну ковдру. Вчора дощило, сьогодні — сонце, вчора було сумно, сьогодні прийде Мішель. Єдине, що залишається незмінним, — ніколи в житті не домогтися мені, щоб це ліжко мало пристойний вигляд". Врешті не біда, жінки полюбляють нелад у парубоцькому помешканні, це дає їм змогу вибачливо посміхатися (виявляючи при тому материнські комплекси), запинати фіранки, переставляти вазони чи крісла, промовляючи: "Тільки ти міг поставити цей стіл саме туди, де немає світла", Мішель напевне скаже щось подібне, торкатиметься книжок і лампи, переставляючи їх, а він погоджуватиметься з усім і лише дивитиметься на неї з ліжка або з глибокої старої софи, розглядатиме її крізь дим "Галуаз" і жадатиме її.

"Шоста година — золота пора", — думає П'єр. У цей час весь квартал Сан-Сюльпіс починає змінюватися, готуючись до ночі. Невдовзі від нотаріуса вийдуть друкарки, чоловік пані Ленотр закульгає на сходах, буде чутно розмову сестер з шостого поверху, нерозлучних у пору, коли купуються хліб і газети. Мішель має прийти з хвилини на хвилину, хіба що заблукала або повіялась за своєю звичкою хтозна-куди і подорожує у дивовижних мініатюрних світах вітрин. А потім вона йому пояснить: ведмедик на брелоці, платівка Куперена , бронзовий ланцюжок з блакитним камінчиком, повна збірка творів Стендаля, літня мода. Для невеличкого запізнення — такі зрозумілі причини. Отже — друга сигарета "Галуаз", друга чарка коньяку. Не погано було б послухати пісеньок Мак Орлана; він ліниво шукає у стосах зошитів і паперів. Напевне платівку забрали Ролан і Бабетта; могли б принаймні попередити його. Чому ж це не йде Мішель? Він умощується на краю ліжка, зібгавши ковдру. От і знову доводиться обсмикувати її з усіх боків, аби не висувався клятий ріжок подушки. А як смердить тютюновим димом! Мішель неодмінно зморщить носика і зауважить, що тут накурено, хоч сокиру вішай. Сотні й сотні "Галуаз", випалені

протягом сотень і сотень днів: дисертація, приятельки, два приступи печінки, нудота. Сотні й сотні "Галуаз"? Його завжди дивує, коли він ловить себе на думці про якісь дурниці. Він пам'ятає старі краватки, викинуті десять років тому, колір марок з Бельгійського Конго — гордості його дитячого захоплення філателією. Так, ніби в глибинах пам'яті знав напевне, скільки сигарет випалив за життя, яким був смак кожної з них, де закурив і де тицьнув кожний недопалок. Може, через цю невблаганну бухгалтерію йому й сняться часом безглузді цифри. "Або ж тоді Бог існує", — припускає П'єр. Дзеркало шафи повертає його власну посмішку, змушуючи, як завжди, надати обличчю певного виразу, відкинути пасмо чорного волосся, яке Мішель погрожує обстригти. Чому ж це не йде Мішель? "Мабуть, не хоче заходити до мого помешкання", — вирішує П'єр. Але ж вона мусить якогось дня прийти, хоча б заради того, щоб обстригти йому те чорне пасмо. Даліла заплатила високу ціну — за меншу не доберешся до чоловічої чуприни. П'єр твердить собі: треба бути справжнім ідіотом, аби думати, що Мішель не хоче прийти до нього. Думка ця якась невиразна, ніби долинає здалеку. Часом думці доводиться пробиватися крізь всілякі перешкоди, щоб її почути. Це якийсь ідіотизм — гадати, що вона не хоче зайти до його кімнати. Якщо її немає, то лише тому, що задивилася на якусь вітрину галантереї або іншого магазину, в захваті від маленького порцелянового тюленя чи літографії Цзао-Вукі. Йому здається, ніби він бачить її, але водночас усвідомлює, що в цю саму мить, затягаючись цигарковим димом, уявляє собі мисливську двостволку і відчуває себе прощеним за власну дурість. Нічого надзвичайного, така собі дубельтівка, але чому вона може раптом опинитись у його кімнаті і звідки це почуття подиву? Він не любить цієї пори, коли все сіріє, синіє. Недбало простягає руку, щоб запалити лампу на столі. Чому не йде Мішель? Ні, вона вже не прийде, дарма чекати. Мабуть, таки справді не хоче приходити до його кімнати. Ну то що ж, врешті-решт... І це не трагедія. Ще чарку коньяку, погортати книжку, піти з'їсти щось у барі в Леона. Жінки завжди однакові, в Енгієні чи Парижі, старі чи молоді. Його теорія "винятків" не підтверджується практикою, врешті-решт миша завжди задкує перед тим, як потрапити в пастку. Чому, власне, пастку? Сьогодні чи колись, рано чи пізно... Він чекав на неї з п'ятої, хоч вона

мала прийти близько шостої; спеціально випрасував блакитну ковдру, як дурень узяв віничка з пір'я і видерся на крісло, аби змести непомітне, геть безневинне павутиння. А втім, було б цілком природним, аби саме цієї миті вона вийшла з автобуса на Сан-Сюльпіс і рушила до його будинку, затримуючись перед вітринами і милуючись голубами на площі. У неї нема жодної причини не хотіти прийти до нього. І в нього немає причини думати про двостволку або саме цієї хвилини вирішити остаточно, що краще — вивчати творчість Мішо чи Грема Гріна. Раптовий вибір завжди був для нього загадкою. Адже повинні бути певні причини, а не просто випадок, щоб саме Грін, а не Мішо, Мішо, а не Енгієн, тобто не Грін. Щоб не сплутати місцевість Енгієн з таким письменником, як Грін... "Просто неможливо, щоб усе було абсурдом", — міркує П'єр, відкидаючи цигарку. "І коли не приходить, щось, певно, перешкодило їй, — якісь незалежні від нас обставини".

Він спускається на вулицю, з хвилину чекає у брамі. Бачить, як на площі спалахують вогні. Коли він умощується за столиком на вулиці і замовляє пиво, в Леона ще нікого нема. Йому видно вхід до свого будинку, отже, якби... Леон говорить про подорож по Франції. Приходить хрипкоголоса Ніколь з приятелькою, квітникаркою. Пиво прохолодне, отож чому б не замовити сосиски. Біля брами його будинку скаче на одній ніжці консьєржчин син. Втомившись, він починає скакати на другій.

— Безглуздя якесь, — каже Мішель, — чому б це я не хотіла до тебе прийти, коли ми умовились?

Едмон подає каву, зараз одинадцята година ранку, в кав'ярні о цій порі майже нікого нема, і, Едмон затримується біля них, щоб потеревенити про подорож по Франції. Потім Мішель пояснює, що, власне, сталося — про це можна було здогадатися з самого початку: її матері стало погано, збезумілий батько зателефонував до неї в бюро, потім таксі і чимдуж додому і все надаремно — звичайне запаморочення. Так траплялось уже не раз, і треба бути П'єром, щоб...

— Радий, що їй уже краще, — відповідає дурнувато П'єр і накриває правицею руку Мішель. Мішель накриває його правицю своєю лівою рукою, потім виймає праву руку зі споду, і кладе її на П'єрову лівицю, якою той встиг накрити її ліву руку. П'єр виймає свою правицю з-під споду і кладе її зверху. Мішель витягає свою руку з самого споду і притуляє до його носа.

— Холодний, як у песика.

П'єр признається, що сам не може збагнути, чому у його носа така температура.

— Дурнику, — мовить Мішель.

П'єр цілує її в чоло, у коси. Мішель нахиляє голову, але він піднімає її за підборіддя і примушує дивитись на себе, перш ніж поцілувати в уста. Цілує раз і другий. Пахне свіжістю, тінню під деревами. Im wundershönen Monat Mai, als ... — виразно чує він мелодію. Його дивує, що так добре запам'ятав слова, хоч тільки в перекладі вони мають для нього сенс. Йому подобається мелодія, так гарно звучать слова, він тихенько наспівує їх у коси Мішель, у її вологі уста: Im wundershönen Monat Mai, als.. Рука Мішель впирається в його плече.

— Боляче, — каже вона, відпихаючи його, і проводить пальцем по губах.

П'єр бачить слід своїх зубів на її губі. Гладить їй скроню і знову її цілує. Чи не гнівається на нього Мішель? Ні. Коли ж бо, коли ж, коли вони залишаться вдвох на самоті? Він не годен дати собі ради; її пояснення ніби про щось інше. Охоплений прагненням побачити, як вона заходить до його будинку, піднімається сходами на п'ятий поверх і опиняється у його кімнаті, він ніяк не второпає, що все раптом змінилось, бо батьки Мішель виїжджають на два тижні в село. Хай собі

їдуть, тим краще, тоді ж бо Мішель... Він раптом оговтується, дивиться на неї. Мішель сміється.

— Ти будеш сама вдома аж два тижні...

— Який же ти дурненький, — каже Мішель. Вона випростує палець і малює уявні зірки, трапеції, спіралі. Звичайно ж, мама розраховує на те, що вірна Бабетта складе їй товариство протягом цих двох тижнів — на околицях тільки й чути про крадіжки та напади.

П'єр ніколи не бачив їхньої вілли, хоч думав про неї так часто, ніби вже й побував там; ось він іде за Мішель до обставленого старомодними меблями салону, піднімається сходами, неодмінно торкнувшись рукою скляної кулі внизу. Невідомо чому, дім йому не подобається, хочеться вийти в сад, хоч не віриться, щоб при такій маленькій віллі був сад. Він насилу відривається від того образу й усвідомлює, що він — щасливий, сидить у кав'ярні з Мішель, що дім буде зовсім інший, ніж той, вигаданий, ним, захаращений меблями й потертими килимами. "Треба буде попросити мотоцикл у Ксав'є", — думає П'єр. Він зачекає на Мішель, і за півгодини — вони в Кламарі, а попереду два уїкенди, можна поїхати кудись на прогулянку, треба подбати про термос і розчинну каву.

— Скажи, на сходах у твоєму домі є скляна куля?

— Ні, — відповідає Мішель, — ти плутаєш з...

Вона затинається, ніби їй перехопило горлянку нервовим спазмом. Потонувши в кріслі, притулившись потилицею до люстра, з допомогою якого Едмон ніби намагається збільшити кількість столиків у своєму ресторані, П'єр ловить себе на думці, що Мішель для нього — ніби кішка або портрет незнайомки. Хоч вони близько знайомі, та їй, напевно, так само важко його зрозуміти. Звичайно, кохання не приносить порозуміння, як не дають його спільні знайомі чи схожі політичні

переконання. Все починається з переконання, що людина не має ніяких таємниць, адже добути інформацію так легко; Мішель Дювернуа, двадцять чотири роки, шатенка, сіроока, служить у діловій конторі. А вона знає, що я — П'єр Жоліве, двадцять три роки, блондин... Але ж вранці ми поїдемо до неї додому, за. півгодини будемо в Енгієні. "Знову той Енгієн", — похоплюється П'єр, відмахуючись від назви, як від настирної мухи. Вони матимуть два тижні для того, щоб побути., разом, біля, дому напевно є сад, либонь, зовсім, не схожий на той, який він, собі уявляє, треба б розпитати Мішель про сад, але Мішель підкликає Едмона; вже пів на дванадцяту, і шеф гніватиметься за спізнення.

— Зачекай ще трохи, —, просить П'єр. — Дивись, он Ролан і Бабетта. Просто неймовірно, але нам ніколи не щастить посидіти вдвох у цьому кафе.

— Удвох? — перепитує Мішель. — Але ж ми умовилися з ними...

— Я знаю, а все ж таки...

Мішель породить плечима, але П'єр знає: вона розуміє його і в глибині серця засмучена, що приятелі такі пунктуальні. Ролан і Бабетта, завжди такі вдоволено щасливі, цього разу чомусь дратують його. Вони — по той бік, захищені хвилерізом часу. їхня роздратованість чи незадоволення стосуються навколишнього світу, політики або мистецтва, проте ніколи — їх самих, їхніх власних глибинних стосунків. їх рятує звичка, автоматичні жести. Все випрасуване, розправлене, перенумероване. Самовдоволені поросятка, бідолахи, такі з них щиросердні приятелі. Несподівано він відчуває, що йому не; хочеться подавати руку Роланові, він ковтає слину, вглядається йому в очі, а потім стискає пальці так, ніби хоче їх зламати. Ролан зі сміхом сідає навпроти; в нього новини з кіноклубу, треба неодмінно побувати там в понеділок. "Самовдоволені поросятка", — дратується П'єр. Фільм Пудовкіна, ну й що з того? Дайте спокій, можна б уже й про щось новіше.

— Про щось новіше, — бурчить Бабетта. — Новіше? Який ти старий, П'єре!

Але ж не подати руку Роланові нема причини.

— Люка одягла помаранчеву блузку, вона їй так личить... — розповідає Мішель.

Ролан витягає "Галуаз" і замовляє каву. Чому б то не подати руки?

— Вона дівчина розумна, — каже Бабетта.

Ролан дивиться на П'єра й підморгує йому. Вдоволене поросятко, жодних проблем. П'єрові огидна ця вдоволеність, коли Мішель може теревенити про помаранчеву блузку, вдоволеність така далека від нього, як і завжди. Що у нього з ними спільного? Він долучився до них останній, вони його насилу терплять.

Розмовляючи (йдеться про якісь чоботи), Мішель проводить пальцем по губі. Навіть поцілувати її по-людськи він не вміє. Зробив боляче, а вона це запам'ятала. Ну й нехай, йому всі роблять боляче, підморгують йому, всміхаються до нього, "дуже його люблять". Це — як тягар у грудях, як необхідність відійти від них, щоб знов усамітнитися в своїй кімнаті і здогадуватись, чому не прийшла Мішель, чому Ролан і Бабетта забрали його платівку без дозволу.

Мішель позирає на годинник і підхоплюється з місця. Домовляються йти разом до кіноклубу. П'єр платить за каву. Йому стає трохи легше, хочеться перекинутися слівцем з Роланом і Бабеттою, він сердечно прощається з ними. "Самовдоволені поросятка", найкращі друзі Мішель.

Ролан дивиться, як вони віддаляються залитою сонцем вулицею. Неквапливо допиває каву.

— Мені здається... — каже Ролан.

— Мені теж, — погоджується Бабетта.

— Зрештою, чом би й ні?

— Справді, чом би й ні? Але це було б уперше відтоді, як...

— Зараз найслушніша пора, щоб Мішель якось дала собі раду, — каже Ролан, — та, коли хочеш, мені здається, вона вже закохана.

— Обоє вони закохані.

Ролан замислюється.

Він домовився зустрітися з Ксав'е у кафе на площі Сен-Мішель, але прийшов зарано. Замовив пиво і переглянув газету. Не пригадує, що, власне, робив з тієї миті, як розлучився з Мішель перед входом до її контори. Останні місяці були такі невиразні, як і цей ранок, що лише почався, а вже приніс якусь дивну мішанину фальшивих спогадів, непорозумінь. У його житті, що воднораз ніби й не його життя, єдина певність — це прагнення бути якнайближче до Мішель, він чекав цього щохвилинні воднораз відчував, що цього не досить, бо все якесь химерно дивне. Він не знає про неї нічого, власне, абсолютно нічого — ну, має вона сірі очі, по п'яти пальців на руках, незаміжня, часом радіє, як дівчинка. По суті, (абсолютно нічого. А через те, що він нічогісінько про неї не знає, досить не бачитися з нею хвилину, і в його душі непролазними гіркими хащами вже проростає порожнеча: вона боїться тебе, бридиться тобою, інколи одпихає, відштовхує посеред найпалкіших цілунків, не жадає тебе, вона ніби чимось настрахана, навіть сьогодні несподівано різко відштовхнула тебе, а яка була гарна, як щиро притулилася до тебе при прощанні і як добре все залагодила, щоб завтра вранці зустрітися і разом поїхати до Енгієна, а ти полишив слід зубів на її устах, цілував і вкусив, аж вона пожалілася, провела

пальцем по губі, пожалілася без гніву на нього, тільки здивувалася дуже. Als alle Knospen sprangen , — він подумки мугикав Шумана, ах ти ж, хаме, мугичеш, а сам вкусив її, цілуючи, і тепер згадуєш, як рушив тоді вгору сходами, так-так, рушив сходами, погладивши мимохідь скляну кулю внизу, але ж потім Мішель пояснила, що в її домі взагалі нема жодної скляної кулі.

П'єр засовався на канапі, шукаючи цигарки. Зрештою Мішель теж не дуже багато про нього знає, очевидно, цікавитись не в її характері, хоча и вислуховує всі звіряння так уважно і шанобливо, і навіть може співпереживати кожну мить життя, все що завгодно, — і кота, що виходить з брами, і бурю в Сіте, листок конюшини, платівку Джеррі Мулігана. Уважна, інколи сповнена захвату і поваги, вміє і вислухати, і змусити прислухатись до себе. Так, від зустрічі до зустрічі, від розмови до розмови дійшло до того, що вони стали "парою" серед натовпу, трохи політики, трохи романів, піти десь у кіно, цілунки, щоразу палкіші, дозвіл його руці пестити її шию, торкатися персів, безліч разів повторюючи те саме запитання, що лишається без відповіді. Дощить — треба сховатись під якийсь дах, надто палить сонце — зайдемо до тієї книгарні, завтра познайомлю тебе з Бабеттою, моєю давньою приятелькою, вена тобі сподобається. Потім виявляється, що приятель Бабетти — давній колега Ксав'є, найближчого друга П'єра, отже, коло звужується. Часом у Бабетти і Ролана, — часом у кабінеті Ксав'є, вечорами — в кафе латинського кварталу. Власне, не замислюючись над цим, П'єр вдячний Роланові й Бабетті за приязнь, якою вони обдаровують Мішель, за їхнє ненав'язливе піклування про неї, хоча Мішель ніби й не потребує такого піклування. У них, як правило, не розмовляють про людей, вони полюбляють абстрактні теми, політику, судові продаси, понад усе люблять перекидатися промовистими поглядами, частувати сигаретами, тинятися по кафе, бути завжди в оточенні приятелів. Йому пощастило, що його прийняли, наблизили до себе. З ними не так легко зійтися, вони знають, як "відшити" нахабу. "Вони мені до вподоби", — каже подумки П'єр, допиваючи пиво. Мабуть, для них він уже коханець Мішель, принаймні так думає Ксав'є. В його голові не вклалося б, що Мішель весь час йому відмовляє, власне,

безпричинно, просто відмовляє, дарма що вони зустрічаються, прогулюються разом, розмовляють між собою. До чого тільки не звикають люди, навіть до неймовірних речей. Починаєш вірити, що таємниця пояснює себе сама і хтось спроможний жити життям внутрішнім, приймаючи щось неприйнятне, розлуки на розі вулиць або в кафе, коли все могло скластися так просто, сходи зі скляною кулею внизу, де починаються поручні, сходи, що ведуть до справжньої зустрічі... А втім, Мішель сказала, що не існує ніякої скляної кулі.

Високий, худий Ксав'є приносить стомлене багатоденною працею обличчя. Він говорить про якісь досліди, про біологію як причину скептицизму. Приглядається до свого зжовтілого від тютюну пальця. П'єр питає:

— Скажи, тобі іноді не спадає якась несподівана думка, щось зовсім не зв'язане з тим, про що ти досі міркував?

— Зовсім не зв'язане — це лише гіпотеза, над якою треба попрацювати, та й тільки, — відповідає Ксав'є.

— Бачиш, я почуваю себе якось дивно останнім часом. Мусиш дати мені щось, ну, щось для об'єктивнішого бачення.

— Для об'єктивнішого бачення? — перепитує Ксав'є. — А хіба є. тема, старий?

— Забагато копаюся в собі, — пояснює П'єр. — Така дурість.

— .А Мішель не дає тобі об'єктивного бачення?

— Оце, власне, вчора зі мною скоїлось...

Він чує свої слова, бачить Ксав'є, що дивиться на нього, відбиття Ксав'є в дзеркалі, його шию, бачить себе самого, як він розмовляє з

Ксав'є (але звідки та нав'язлива думка, що внизу поручнів має бути скляна куля?), і час від часу помічає його рух головою, професійний рух, такий гротескний, коли це відбувається не в лікарському кабінеті, і лікар не в білому халаті, а зовсім інакший, якийсь владний.

— Енгієн?.. — каже Ксав'є, — не переймайся цим. Я, приміром, завжди плутаю Ламаній із Ментоном. Це. поза сумнівом, провина якоїсь вчительки, десь у далекому дитинстві. — Якщо погано спатимеш, скажи, випишу тобі щось. Певний, що два тижні у тому раю обов'язково вплинуть на тебе якнайліпше. Нема нічого кращого за спільну подушку. Це враз прояснює думки, а то й взагалі їх проганяє — і дає спокій.

Може, коли б він більше працював, більше втомлювався, коли б сам побілив свою кімнату чи пішки ходив на лекції, а не їздив автобусом, то... Якби йому доводилося самому заробляти сімдесят тисяч франків, які надсилають йому батьки на прожиття... Зіпершись на балюстраду Понт-Неф, він дивиться на баржі, відчуваючи на шиї і плечах гаряче проміння літнього сонця. Зграйка дівчат минає його, сміючись, чути цокіт кінських копит. Обганяючи дівчат, рудий велосипедист протяжно свище, вони сміються ще голосніше, і раптом зринає відчуття, ніби в повітрі закрутився рій опалого листя і вигриз йому обличчя одним жахним чорним укусом велетенських щелеп.

П'єр тре очі, поволі випростується. То не були слова, ані галюцинація: щось середнє поміж тим і тим, якийсь невиразний образ у словах, яких набралося стільки, скільки є опалого листя на землі, воно раптом злетіло вгору, щоб зацідити йому в обличчя. Він бачить, як тремтить його правиця, сперта на балюстраду. Він затискає її в кулак, щоб побороти той дрож. Ксав'є вже далеко, марно бігти за ним, додавати ще один анекдот до беззмістовної колекції своїх витівок. "Опале листя? — перепитає Ксав'є. — Але ж на Понт-Неф немає опалого листя". Скаже так, немов не знає, що на Понт-Неф нема опалого листя, що опале листя є лише в Енгієні.

А тепер я маритиму про тебе, кохана, цілу ніч лише про тебе. Лише про тебе, тільки так можна вповні відчути себе самого, мати тебе в собі, як дерево, поволі відділятися від стовбура, що підтримує мене і спрямовує, обережно кружляти навколо тебе в повітрі, торкаючись тебе кожним листочком (зелені, зелені — ти і я, стовбур повен життєдайних соків, і зелене листя, зелене, зелене), і не віддалятися від тебе, не допустити, аби щось стороннє було поміж нами, одвернуло від тебе мою увагу, позбавило мене хоч на мить думки, що ця ніч поволі пливе до ранку і що там, з другого боку, там, де ти мешкаєш, там, де спиш, знову буде ніч, коли ми приїдемо разом і увійдемо до твого дому, долаючи сходи ганку, запалимо світло, погладимо твого пса, вип'ємо кави і дивитимемось одне на одного, аж поки я обійму тебе (мати тебе в собі, як дерево) і потихеньку спрямую до сходів, на яких немає скляної кулі, ми рушимо, рушимо вгору, двері зачинено, але ключ у мене в кишені...

П'єр зривається з ліжка, підставляє голову під кран з холодною водою. Марити лише про тебе... але чому воно так виходить, що то — глуха і темна жага, в якій Мішель вже не Мішель (мати тебе в собі, як дерево), а він не відчуває її в своїх обіймах, коли виносить по сходах, бо щойно ступив на першу сходинку, як побачив скляну кулю і відчув, що він — сам, сам іде сходами, а Мішель нагорі, за зачиненими дверима, і не знає, що другий ключ у нього в кишені і що він підіймається сходами.

Він утирається, широко розчиняє вікна у ранкову свіжість. Якийсь п'яничка, благодушно мурмочучи, плентається вулицею, хилитаючись так, ніби бреде по воді. Поспівує, ходить туди-сюди якимсь церемонним танцювальним кроком, посеред сірості, яка поволі вгризається в брук, у зачинені брами. Als alle Knospen sprangen, — зриваються слова з пересохлих губ П'єра і прилипають до мелодії, що прилетіла знизу, хоч вона не має з ними нічого спільного, але ж і слова також не мають ні з чим нічого спільного, приходять так, як і все інше, вриваються в його життя, а потім — виснажлива стурбованість, повна люті порожнеча, що, розверзаючись, відкриває очам клапті чогось; вони чіпляються за все навколо — за двостволку, за купи сухого листя, за п'яничку, який

ритмічно танцює щось на зразок павани з реверансами, що розчиняються у лахмітті, спотиканнях, старечому шамотінні.

Мотоцикл на вулиці д'Алезія. П'єр відчуває, як на поворотах і коли вони обганяють автобуси Мішель дужче горнеться до нього. Зупиняючись перед червоним світлом, він одхиляє голову назад і чекає на пестощі, на поцілунок у чуприну.

— Мені вже не страшно, — каже Мішель, — ти дуже добре ведеш. Тепер повертай праворуч.

Вілла загубилася серед десятків інших у долині зразу ж за Кламаром. Для П'єра слово "вілла" звучить як "захисток", як втілення спокою і усамітнення, де мусить бути сад і солом'яні крісла, а вночі — може, і світлячки.

— А в твоєму саду є світлячки?

— Мабуть, нема, — відповідає Мішель, — що ти все вигадуєш?

Важко вести мотоцикл і розмовляти водночас, дорога вимагає уваги, надто коли ти передрімав хіба що годинку під ранок. Треба не забути ковтнути ліки, що їх йому дав Ксав'є, навряд чи він про них згадає, а втім, може, це й не потрібно. Він одхиляє голову назад і мугиче, бо Мішель не поспішає цілувати, Мішель сміється і проводить рукою по його чуприні. Зелене світло. "Досить уже придурюватися", — сказав Ксав'є, помітно знервований. А втім, це минеться, два порошки перед сном, ковток води. А як спить Мішель?

— Мішель, як ти спиш?

— Та добре, — каже Мішель, — правда, часом бувають кошмари, як у всіх, зрештою.

Звичайно, як у всіх, але, прокинувшись, вона знає, що сон минув і немає потреби вдиратися у вуличний галас, у розмови з приятелями, у найневинніші заняття (але ж Ксав'є обіцяв, що два порошки допоможуть), вона, мабуть, спить обличчям до подушки, трошки підібгавши коліна, дихання ледь чутне, і такою, як уявив її зараз, вона буде біля нього, у спокійному сні, гола і беззахисна, а він покладе їй одну руку на коси, і... жовте світло, червоне світло, стоп.

Він гальмує так різко, що Мішель скрикує, а потім завмирає без руху, — ніби присоромлена своїм криком. Нога на асфальті. П'єр повертає голову і посміхається чомусь, і ніби так і лишається завислий у повітрі, завжди усміхнений. Він знає, що за мить запалиться зелене світло, а за його мотоциклом — вантажна машина і авто. Зелене світло! За мотоциклом — вантажна машина і авто, хтось сигналить двічі, тричі...

— Що з тобою? — питається Мішель.

Минаючи їх, тип з авто лається, П'єр повільно рушає. То на чому ж ми зупинились? Ага, побачу її таку, яка є, — беззахисну і голу. Тобто це ми сказали, дійшли якраз до тієї миті, коли побачили її сонну, голу, беззахисну, проте нема, здається, жодного приводу припускати, що за мить буде треба... Так, чую, спершу ліворуч, потім знову ліворуч, потім знову ліворуч. Отой дах з черепиці? Сосни, як добре тут, слухай, твоя вілла чудова з цим сосновим, бором, і твої родичі якраз поїхали на село, аж не віриться, Мішель, у таке щастя неможливо повірити...

Боббі, заливаючись привітним гавканням, старанно принюхується до штанів П'єра, який штовхає мотоцикл до порога дому. Мішель уже увійшла, відчинила жалюзі і повертається до П'єра, який роззирається навколо і пересвідчується, що тут нічого не нагадує його фантазій.

— Тут мали бути б три сходинки... — каже П'єр. — А ця вітальня... а втім... не звертай на мене уваги, людина завжди все уявляє собі інакше. Навіть меблі. Тобі теж так здається?

— Буває, — погоджується Мішель. — П'єре, мені хочеться їсти. Слухай, будь ласка, допоможи мені. Треба, щось приготувати.

— Кохана, — каже П'єр.

— Відчини вікно, впусти сонце. Та тримайся ж спокійно, а то Боббі подумає, що...

— Мішель, — каже П'єр.

— Я хочу перевдягнутись. Якщо хочеш, скинь піджак, а в тій шафі пошукай щось випити, я на цьому не знаюсь.

Він бачить, як вона відходить, як вибігає нагору сходами, зникає на площадці. В шафі є щось випити, вона не знається на тому. Вітальня велика і темна. П'єрова рука обмацує край поручнів. Врешті, вона ж попереджала, але він відчуває приглушене розчарування, — таки немає скляної кулі.

Мішель повертається в якихось старих джинсах і величезній блузці.

— Ти схожа на гриб, — ніжно мовить П'єр, як кожен чоловік, коли жінка, вбрана в завеликий для неї одяг. — Може, ти покажеш мені дім?

— Будь ласка, — погоджується Мішель. — Знайшлося щось випити? Зачекай, ти просто ні на що не здатний.

Вони беруть чарки й сідають у салоні на канапі, край відчиненого вікна. Боббі намагається поводитися пристойно, він лягає на килим і дивиться на них.

— Ти йому припав до душі, — каже Мішель, пригублюючи чарку. — Чи подобається тобі мій дім?

— Ні! — каже П'єр. — Він темний, страшенно міщанський, та ще захаращений огидними меблями. А в ньому ти в цих жахливих штанях!

Він пестить її шию, прихиляє до себе, цілує в губи. Вони починають цілуватися, П'єр відчуває тепло руки Мішель, вони цілуються, присуваються ближче, але Мішель стогне і намагається визволитись, мимрить щось нерозбірливе. У свідомості П'єра майнула невиразна думка: найважче буде заткнути їй рот, але так щоб не зомліла. Раптом він відпускає її, дивиться на свої руки, як на чиїсь чужі, чує уривчасте дихання Мішель, глухе гарчання пса на килимі.

— Я просто божеволію від тебе, — каже П'єр, проте благальність його слів зовсім не передає того, що він відчув хвилину тому. Ніби чийсь наказ, непереможне жадання заткнути їй рота, але щоб при цьому вона не зомліла. Він випростує руку, здалека торкається її скроні; пропонує приготувати якусь закуску, сам вибирає вино, так, біля вікна надто спечно.

Мішель їсть по-своєму — сир з анчоусом в олії, салат з омаром. П'єр попиває біле вино, дивиться на неї і посміхається.

— Дивно, — каже він, — у нас ніколи не заходила розмова про часи війни.

— Чим менше про те згадувати... — відповідає Мішель, витираючи скоринкою таріль.

— Звичайно, але спогади все одно часом повертаються. Для мене ті часи не були такими вже жахливими, врешті, ми ж були дітьми. Це нагадувало якісь, нескінченні канікули, відчуття повного і майже веселого абсурду.

— Для мене то аж ніяк не було канікулами, — заперечує Мішель

— Весь час дощило.

— Дощило?

— Тут, — Мішель торкається чола. — І перед очима і всередині за очима. Все було мокре, спітніле і мокре.

— Ти жила тоді тут?

— Лише спочатку. Пізніше, за окупації, мене послали до дядька в Енгіен.

П'єр не помічає, як сірник обпікає йому пальці, він розтуляє рота, махає рукою, чортихається. Мішель посміхається, задоволена, що можна змінити тему розмови. Коли вона іде по фрукти, П'єр запалює цигарку, затягується так, ніби має намір задихнутися димом. Отже, все на світі можна якось пояснити, якщо пошукати добре, зрештою Мішель не раз, коли вони тинялись по кав'ярнях, розповідала про Енгієн, тими нічого не вартими, приреченими на забуття фразами, які тільки згодом стають мотивами якогось сну чи марення. Персик? Так, можна, тільки очищений. Ну що ж, йому дуже жаль, але жінки завжди чистили йому персики, а хіба Мішель не така, як усі?

— Жінки, кажеш? Якщо вони чистили тобі персики, то були такі ж дурні, як і я. Ти краще змолов би каву.

— Отже, ти мешкала в Енгієні, — каже П'єр, приглядаючись до рук Мішель з легкою відразою, як завжди, колу бачив очищений плід.

— А що робив твій батько за війни?

— А нічого такого. Ми просто животіли, чекаючи, коли все це нарешті скінчиться.

— Німці вам не дошкуляли?

— Ні, — каже Мішель, обертаючи персик між залитими соком пальцями.

— Ти мені не казала, що ви мешкали в Енгієні.

— Не люблю згадувати ті часи, — каже Мішель.

— Проте мусила мені колись про це сказати, — сам собі заперечує П'єр. — Бо звідкись я знаю, що ти жила в Енгієні.

Персик вислизає на таріль, і шкуринки налипають на м'якуш. Мішель обдирає їх ножем, а П'єр знову відчуває відразу і щосили крутить млинок для кави. Чому вона не каже ні слова? Схоже, що страждає, зосереджено обдираючи той огидний, залитий соком персик. Чому нічого не каже? Але ж вона аж захлинається словами, досить глянути на її руки, нервове моргання, що переходить зрештою у тик, одна половина обличчя пересмикується, — колись він уже звернув увагу на цей тик, коли вони сиділи на лавці в Люксембурзькому саду, це ознака, що вона себе погано почуває чи щось замовчує.

Мішель готує каву, повернувшись спиною до П'єра, який припалює нову цигарку від недопалка. Вони переходять до вітальні, забираючи з собою порцелянові чашечки у блакитний горошок. Від запаху кави вони приходять до тями, вдивляються один в одного, ніби розгублені трохи, і від цього перемир'я і того, що йому передувало, зрідка перемовляються, перезираються, усміхаються і якось відчужено попивають каву, смокчуть, ніби два фільтри, з'єднані назавжди. Мішель відчинила жалюзі, і з саду вливається світло, зеленаве й тепле, воно оповиває їх, як цигарковий дим, як коньяк, що його спроквола цідить П'єр, охоплений якимсь дивним запамороченням. Боббі спить на килимі; часом повискуючи і здригаючись.

— Йому завжди щось сниться, — каже Мішель. — Інколи плаче, навіть прокидається і так дивиться на нас, ніби з ним трапилося щось жахливе. А він ще зовсім щеня...

Як гарно сидіти тут, як йому зараз добре, він може заплющити очі і полегшено зітхнути, як Боббі, може скуйовдити їй коси, раз і ще раз, дивлячись на свою руку в волоссі як на чиюсь іншу, відчуваючи легкий дрож, коли рука сягає її карку. Розплющивши очі, він бачить розтулені губи Мішель, її обличчя, бліде аж біле — ніби воно за мить втратило всю кров. Він безтямно дивиться на неї, чарка котиться по килиму. П'єр стоїть проти люстра, його навіть бавить,, що в нього проділ посередині голови, як у тих коханців з німих фільмів. Чому плаче Мішель? Чи не плаче? Але ж обличчя, затулене долонями, завжди справляє враження, ніби хтось плаче. Він рвучко відриває ці руки, цілує Її в шию, шукає губи. Народжуються якісь слова, його, її, ніби маленькі звірятка, що шукають одне одного і знаходять, їхня зустріч продовжується в пестощах, у пахощах сієсти, в мовчанні самотнього дому, застиглих у чеканні сходів із скляною кулею. П'єрові хочеться взяти Мішель на руки, вибігти чимдуж нагору, ключ — у кишені, він увійде до кімнати, притулиться до неї, відчує тремтіння її тіла, невміло шукатиме застібок, ґудзиків, але чому нема скляної кулі внизу, на сходах, і через те усе видається якимсь віддаленим і жахливим. Ось Мішель, вона плаче біля нього, така далека, заховавши в долоні мокре від сліз обличчя, вона задихається, її тіло боїться його, відштовхує, не сприймає його.

Він стає навколішки і ховає голову в її колінах, минає хвилина, друга, час стає чимось сповненим канчуків і сили. Руки Мішель пестять його волосся, він знову бачить її обличчя, тінь посмішки на ньому. Мішель зачісує його, пропускаючи пасма між пальцями, йому аж болить, коли вона з силою одгортає волосся назад, тоді нахиляється, цілує його, посміхається йому.

— Налякав мене — жах, щойно здалося мені... Боже, ну й дурненька, до того ж ти взагалі зовсім не схожий на нього.

— На кого?

— На нікого, — відповідає Мішель.

ІТєр завмирає в чеканні,, двері порипують, ніби от-от розчиняться, Мішель важко дихає, в ній є щось від плавця, застиглого в чеканні звуку стартового пістолета.

— Перелякалася, бо... Сама не знаю, нагадав мені...

Двері порипують, порипують, плавець чекає сигналу, щоб скочити у воду. Час розтягується, мов гума, тоді П'єр випростує руки і обіймає Мішель, тулиться до неї, цілує міцно, чує її легенький стогін і сам стогне, цілуючи її, ходімо, ну ж бо, ходімо, він стискає її в обіймах (п'ятнадцять сходинок і двері праворуч), знову її стогін, її непотрібний протест; тримаючи її в обіймах, він підводиться, нездатний чекати далі, зараз, негайно ж, дарма що чіплятиметься за скляну кулю (але ж на поручнях немає ніякої скляної кулі), і так занесе її нагору. Ох, Мішель, ох, моя єдина, не плач, благаю, не будь такою сумною, моя єдина, не штовхай мене знову в той чорний колодязь, як міг я так думати про тебе, о, не плач, Мішель.

— Облиш мене, — каже тихо Мішель, намагаючись вивільнитись. Відштовхує його, мить дивиться на нього, як на когось іншого, так, ніби це був не вік, і притьмом вибігає з вітальні, причиняє двері кухні, чути, як обертається ключ у замковій щілині, як гавкає в саду Боббі.

Люстро відбиває П'єрове обличчя, безбарвне, позбавлене виразу, зсутулені плечі, полу сорочки, висмикнуту з штанів. Не відриваючись від люстра, він механічно поправляє одяг, горло йому так перехопило, що він нездатний ковтнути коньяку, коньяк пече йому в роті, та він присилює себе і п'є просто з пляшки, одним духом. Боббі замовк, тихо, як завжди пополудні, все навколо залито зеленими променями. З цигаркою в пересохлих губах він виходить на ганок, простує до саду,

минаючи мотоцикл. У повітрі бджолине гудіння, пахне сосновою глицею, що встелила землю. Боббі гавкає десь між деревами, гавкає на нього, потім починає гарчати, не рухаючись з місця, але ніби ближче та ближче до нього.

Камінь вціляє йому просто під хвіст. Боббі виє і тікає, звіддаля починає гавкати знову. П'єр, не поспішаючи, приміряється і вціляє пса у задню ногу. Боббі забивається в кущі. "Треба кудись піти і обдумати все, що сталося, — каже подумки П'єр. — Негайно кудись піти, де б я міг заховатись і подумати". Плечі його ковзають по стовбуру сосни, він поволі сідає. Мішель дивиться на нього з вікна кухні. Бачить, як він кидає каменюку в пса, "вона дивиться на мене, ніби не бачить мене, дивиться на мене і не плаче, не мовить ні слова, така самотня в тому вікні, треба підійти і бути добрим до неї, я хочу бути добрим, хочу взяти її за руку і цілувати її пальці, пальчик за пальчиком, цілувати її ніжну шкіру".

— Що це ми виробляємо, Мішель?

— Сподіваюся, йому нічого не сталося?

— Кинув, аби відігнати. Мабуть, не впізнав мене, як і ти.

— Не верзи дурниць.

— А ти не замикайся на ключ.

Мішель дозволяє йому ввійти, не уникає його обіймів. У вітальні темно, сходів майже не видно.

— Не гнівайся, — каже П'єр, — не можу тобі всього розтлумачити, це якесь безглуздя.

Мішель піднімає з підлоги чарку, закорковує пляшку з коньяком. Спека стає нестерпною, ніби будинок важко дихає їхніми пекучими вустами. Хусткою, що віддає мохом, вона витирає піт з П'єрового чола. Ох, Мішель, хіба можна не розмовляти, не намагатися зрозуміти, що саме відштовхує нас одне від одного саме в ту мить, коли... Так, кохана, я сяду біля тебе, не буду робити дурниць, цілуватиму й цілуватиму тебе, втону в твоєму волоссі, в твоїй шиї, і ти зрозумієш, що нема причини... так, зрозумієш, що коли я хочу взяти тебе в обійми і занести нагору до твоєї кімнати, твоя голова на моєму плечі, не робитиму тобі найменшої кривди...

— Ні, П'єре, ні, сьогодні ні, прошу тебе, коханий.

— Мішель, Мішель...

— Благаю тебе.

— Чому? Хоч поясни, чому.

— Не знаю. Вибач мені. Не закидай собі нічого, то тільки через мене усе. Ще маємо час, стільки часу...

— Не зволікаймо більше, Мішель. Зараз.

— Ні. П'єре. Сьогодні — ні.

— Але ж ти обіцяла, — недоладно каже П'єр. — Ми приїхали сюди... так довго чекали... ми так довго чекали, щоб ти хоч трішки мене любила... Сам не знаю, що кажу, слова тільки шкодять.

— Якби ти міг вибачити мені, якби я...

— Як можна вибачити тобі, коли ти нічого не кажеш, коли я май" же не знаю тебе... Що, власне, я маю прощати?

Боббі гарчить біля порога.. Спека нещадна, одяг липне до тіла, липне цокання годинника, спека зліплює змокріле волосся Мішель, яка дивиться з глибини канапи на П'єра.

— Але ж і я не знаю тебе так добре, проте йдеться про інше... Думаєш, я божевільна?

Боббі знову гарчить.

— Багато років тому я тобі вже казала... — озивається Мішель і заплющує очі. — Ми мешкали в Енгієні. Мені здається, я вже казала тобі, що ми жили в Енгієні. Не дивись на мене так.

— Я не дивлюся на тебе.

— Дивишся. Мені стає боляче.

То неправда, неможливо, щоб їй боліло тільки тому, що я чекаю на її слова, непорушно чекаю, аби оповідала далі, ледве помічаючи рух уст... Зараз це станеться, зараз вона складе благально руки, квітка втіхи розкривається тоді, як вона благає його, вириваючись, схлипуючи в його обіймах, вологий пуп'янок, який розкривається, втіха усвідомлення, що даремно виривається... Боббі входить і розлягається з кутку. "Не дивись так на мене", — сказала Мішель, а П'єр відповів: "Не дивлюся на тебе", а тоді вона сказала, що він дивиться і цим завдає їй болю, але змовкає, їй несила говорити далі, бо П'єр випростується, дивиться на Боббі, на себе в люстрі, закриває обличчя руками, глибоко зітхає, із стогоном, схожим на безконечний свист, раптом падає на коліна перед канапою, ховаючи обличчя в долоні, скоцюрблений, важко дихаючи, силкуючись викинути з себе образи, що липнуть до нього, як павутиння, як опале листя до липкого обличчя.

— Ох, П'єре, — озивається Мішель тоненьким голосочком.

Схлипування вириває́ться з-під пальців, що дарма його стримують, наповнює повітря чимось важким, що весь час відроджується, весь час повторюється.

— П'єре, П'єре, чому, коханий, чому?

Вона ніжно пестить його волосся, подає носовичок, що ледь пахне мохом.

— Перепрошую, кохана, я дурень... Каза... Почала казати...

Він опановує себе і важко вмощується на другому кінці канапи. Він не помічає, як Мішель раптом замикається в собі, як знову дивиться на нього — як тоді, перед втечею. Він повторює через силу: "Поча... почала була казати...", горлянку йому перехопило. Але що ж то знову? Боббі гарчить, Мішель відступає крок за кроком, спиною, не одриваючи від нього очей, що ж то знову? Чому саме зараз? Чому тікає? Чому? Він усміхається, бачить у люстрі свій усміх, усміхається знову. Als alle Knospen sprangen... — мугиче він крізь зціплені зуби, тиша, звук знятої з телефону трубки, крутиться диск, одна літера, інша літера, тепер цифри, П'єр хитається, він усвідомлює невиразно, що треба порозумітися з Мішель, але він уже на подвір'ї біля мотоцикла. Боббі гарчить біля ганку, стіни дому підсилюють гуркіт мотора, перша швидкість, тією вулицею вгору, друга швидкість, під сонце.

— То був той самий голос, Бабетто. І тоді я зрозуміла...

— Дурниці, — відповідає Бабетта. — Якби я була там, мабуть, розрадила б тебе.

— П'єр поїхав, — каже Мішель.

— Найкраще, що він міг зробити.

— Бабетто, якби ти могла приїхати...

— Навіщо? Приїду, звичайно, але це ідіотизм з твого боку.

— Заїкався, Бабетто, присягаюсь тобі, їй-богу... Я не помилилась, я вже казала тобі, що перед тим... Усе було так, ніби знову... Приїжджай швидше, не можу цього пояснити по телефону. Оце почула гуркіт мотора, од'їхав, мені його страшенно жаль, він не розуміє, що зі мною робиться, бідолашною, але він теж якийсь дивний, Бабетто. Боже, цього не можна витримати...

— А я думала, що ти вже вилікувалась від усього того, — каже Бабетта вдавано байдуже. — П'єр не дурень, і він усе розуміє. Я була певна, що він це давно знає.

— Я збиралась розповісти йому, власне, вже почала була і саме тоді... Бабетто, присягаюсь, він почав заїкатись, а перед тим... перед тим...

— Ти вже казала мені, але ти перебільшуєш, я певна цього. Ролан так само часом змінює зачіску, і ти його, до речі, ні з ким не плутаєш, чорт забирай.

— А зараз він поїхав, — повторює монотонно Мішель.

— Повернеться, — каже Бабетта. — Добре, приготуй Роланові щось поїсти, у нього жахливий апетит.

— Оббріхуєш мене! — озивається Ролан з дверей. — Що там з Мішель?

— Їдьмо, — каже Бабетта. — Їдьмо негайно.

Він керує світом з допомогою каучукового керма, затиснутого в руці. Праворуч — і всі дерева вздовж дороги зливаються водно. Ліворуч — зелене безмежжя з поодинокими тополями, що тікають назад, поволі один за другим наближаються високовольтні стовпи. їзда — це щасливий ритм, до якого починають вплітатися слова, уривки образів, що не мають нічого спільного з дорогою, каучук — праворуч, звук чимдалі голосніший, шнур цього звуку напнутий десь на межі людської витривалості, але він уже не мислить, усе стало мотором, тіло — лише придаток до нього, вітер в обличчя, як забуття, Корбейль, Арпажон, Лінас-Монтлері, знову тополі, будка регулювальника руху, світло дедалі фіалковіше, свіже повітря входить у розтулені вуста повільніше, повільніше, на тому перехресті праворуч, до Парижа 18 км. Чінзано, до Парижа 17 км. "Не розбився, — думає П'єр, поволі в'їжджаючи на дорогу ліворуч. — Невірогідно, але не розбився". Утома навалюється йому ззаду на плечі, як пасажир, вона чимдалі солодша, чимдалі безповоротніша. "Думаю, що пробачить мені, — міркує П'єр. — Ми обоє чинимо по-дурному, треба, щоб вона зрозуміла, вона повинна зрозуміти, але нічого не знаєш насправді, поки не оволодієш коханою, а я кохаю її волосся між моїми пальцями, кохаю її тіло, кохаю її, кохаю..." Біля дороги вигулькує лісок, опале листя, навіяне вітром, встеляє дорогу. П'єр дивиться на листя під колесами мотоцикла. Каучуковий циліндр праворуч, різкіше, ще різкіше. І раптом — скляна куля, ледве: зблискує внизу, де починаються поручні. Немає потреби залишати мотоцикл далеко од вілли; хоча Боббі може розгавкатись, краще сховати його між кущами; темнішає, він іде пішки, входить до вітальні, шукаючи Мішель, але її немає на канапі, тільки пляшка коньяку і брудні чарки; двері до кухні одчинено, але через них не вливаються червоні промені сонця, що сідає за садом, і тільки тиша, так що найліпше підійти до сходів, простуючи на блиск скляної кулі, а може, то очі Боббі, бо ось він лежить, зіщулившись, на першій сходинці і злегка гарчить, але неважко буде обійти його, треба підніматися тихенько, щоб не рипіли сходинки, — це може налякати Мішель, двері причинені, не може бути такого, щоб двері були причинені, а в його кишені не було ключа, але ж насправді тай,

двері причинені і не треба ключа, приємно відгорнути рукою волосся, простуючи до дверей, штовхнути їх легенько правою ногою, вони потроху розчиняються. Мішель сидить на краю ліжка, підводить очі і дивиться на нього, підносить обидві руки до вуст, здається, збирається закричати (але чому волосся не спадає вільно на плечі, чому вона не в блакитній сорочці? На ній якісь джинси, і виглядає вона жахливо), але посміхається, зітхає, встає, простягає до нього руки, каже: "П'єре, ІТєре" замість того, щоб благати, ламаючи руки, і опиратися йому, шепоче його ім'я і чекає на нього, і дивиться на нього, і тремтить, ніби від щастя, а може, від сорому, як сучка-донощиця, бо така і є, він добре її бачить, незважаючи на купу опалого листя, що знову огортає його обличчя, а він здирає його обома руками, тоді як Мішель відступає на крок назад, наштовхується на край ліжка, з розпачем озирається через плече, і кричить, кричить, насолода запаморочує його, він тоне в ній, кричи — ось тобі, волосся між пальцями, ось тобі,, просись не просись, ось тобі, нарешті, сучко, ось тобі.

— Ради бога, але то вже давня історія, — каже Ролан на крутому віражі.

— Я теж так гадала. Майже сім років. І раптом випливає. Чомусь саме тепер...

— Помиляєшся: якщо вже мусило колись випливти, то саме тепер. Навіть виходячи з того, що це абсурд, тут є якась логіка. Я сам... Буває повертається до мене уві сні, віриш... Не можна забути, як ми його убили. Правда, тоді не було, власне, виходу, — каже Ролан, натискаючи на педаль.

— Вона цього не знає, — каже Бабетта, — знає тільки те, що невдовзі його вбили. Було б справедливо, щоб вона дізналась, хоч би про це.

— Припустімо. Але ж йому це зовсім не видалося справедливим. Пригадую його обличчя, коли ми в лісовій глушині витягли його з авто. Відразу зрозумів, що це — кінець. Треба віддати йому належне — в ту мить він був мужнім.

— Завжди легше бути відважним, аніж бути людиною, — каже Бабетта. — Зґвалтувати дитину... яка... Коли згадаю, як я мусила стежити, аби Мішель не наклала на себе руки. Ті перші ночі... Не дивно, що все те нині повертається до неї. Мабуть, це навіть природно...

Автомобіль на великій швидкості в'їжджає на вулицю, де розташована вілла.

— Такий був мерзотник, — каже Ролан. — Чистокровний арієць, — як вони себе тоді називали. Звичайно, попросив цигарку, все, як належить. Хотів також знати, чому його кінчаємо. Ну, то ми йому пояснили, пояснили аж надто вичерпно. Коли, бува, він сниться мені, то завжди із тим виразом зверхності і подиву, з тим своїм мало не елегантним запитанням. Пам'ятаю, як упав розквашеним обличчям в опале листя.

— Досить, прошу тебе.

— Він дістав по заслузі, не кажучи вже про те, що іншої зброї ми не мали. Якщо добре вцілити, мисливський набій... Це там, ліворуч, у глибині?

— Так, ліворуч.

— Сподіваюсь, коньяк тут теж знайдеться, — каже Ролан, гальмуючи.

З іспанської переклав

Юрій ПОКАЛЬЧУК